

ARUTLEV KOO

Arutleva hariduse praktikad

Sisukord

1. Maailmakohvik.....	3
2. Karussell.....	4
3. Liikuv debatt.....	4
4. Tuleviku töötuba: tulevikustsenaariumid ja lahendused	5
5. Ülekooliline väitlusturniir	7
6. Avalik debatt	7
7. Kõnekoosolek.....	8
8. Kooliülene kõnevõistlus	9
9. Kaasav eelarve koolis.....	10
11. Õpilasesinduse valimised	12
12. Aruteluformaadid.....	13

1. Maailmakohvik

Mis see on?

Maailmakohvik (*world café*) on lihtne viis tuua kokku inimesi, et arutleda neile oluliste teemade ja küsimuste üle luues sellega ühist teadmist. Kohviku toimimise eelduseks on, et inimesed soovivad rääkida ja oma mõtteid jagada sellest, mis neile korda läheb. Maailmakohviku läbiv idee on, et ühistes vestlustes, liikudes ühest lauast teise, sünnivad head mõtted ja uued ideed.

Tegevuse kirjeldus

Osalejad seavad end laudade ümber sisse. Kohviku eestvedaja loob sooja ja avatud õhkkonna. Alguses võib taustaks mängida muusika. Tehakse sissejuhatus kohvikusse ning räägitakse, milline on kohviku teema ja mis hakkab toimuma. Kohviku teema valitakse vastavalt eesmärgile (nt kogemuskohvik, kui soovitakse väärt kogemust jagada; visioonikohvik, kui luua organisatsioonile uut tulevikunägemust). Osalejatele esitatakse arutlemiseks üks küsimus, mille kestvuseks on 20–25 minutit. Seejärel valitakse igast lauast peremees või -naine, kes jääb lauda vestluse võõrustajaks. Teised leiavad endale uue laua. Tehakse vestlusest kokkuvõtte, iga lauda juurdetulija saab veel mõtteid lisada/täiendada. Sageli jagatakse seejärel ka suures ringis kõlama jäänud olulisemaid mõtteid. Seejärel vestlusringid jätkuvad juba uutel teemaga seotud küsimustel (2–3 ringi). Lõpuks tehakse olulisematest kõlama jäänud mõtetest kokkuvõtted.

Kohvikus on oma kohvikuetikett, millest samuti alguses tuleks rääkida:

- osale aktiivselt;
- jaga oma mõtteid;
- kuula selleks, et mõista;
- anna oma panus mõtete ja kogemuste näol;
- ühenda ideid omavahel;
- ole mänguline, soovi korral kritselda ja joonista.

Vahendid: piisavalt suur ja avar ruum. Väikesed ümmargused laudad, kuhu mahub 3–4 inimest. Laua peal paberid ja kirjutusvahendid. Sobivad küünlad, lillevaasid.

Allikas: <https://mitteformaalne.ee/>

2. Karussell

Mis see on?

See meetod aitab tekitada arutelu ja õpilastevahelist koostööd, arendades samal ajal nende kriitilist ja loomingulist mõtlemist. Seda võib rakendada mitmel viisil: asetades fotosid või muid esemeid klassiruumi erinevatesse kohtadesse või kasutades erinevaid pabertahvli lehti, millele kirjutatud küsimustele palutakse õpilastel vastata ja oma mõtteid avaldada.

Tegevuse kirjeldus

Asetage viis erinevat fotot, mis seostuvad viie erineva teemaga (nt keskkond, mitmekesisus, sotsiaalne ebavõrdsus, globaliseerumine, relvakonfliktid), erinevatesse kohtadesse ruumis. Iga foto juurde lisage ka pabertahvli leht. Jagage osalejad viide rühma, nii et iga rühm läheb ühte viiest "peatusest", seega on iga rühm erineva foto juures. Paluge rühmadel hoolega fotot vaadelda ning panna juuresolevale paberilehele kirja fotoga seonduvad mõtted. Kui rühm on oma mõtted avaldanud, paluge neil liikuda edasi järgmise foto juurde, taas fotot uurida ja oma mõtteid jagada, lisades uusi mõtteid eelmise rühma poolt kirja pandule. Jätkake, kuni kõik õpilased on kõigist "peatustest" läbi käinud.

Allikas: Mondo Maailmakool

3. Liikuv debatt

Mis see on?

See meetod julgustab arutlema vastuolulistel teemadel, millel on erinevaid vaatenurki, aidates õpilastel mingi kindla teema kohta oma arvamust avaldada, seda põhjendada, oma seisukohti kaitsta, kuulata teiste õpilaste seisukohti ja – olles kaasõpilaste poolt ümber veendud – ka oma esialgset arvamust muuta. Liikudes (klassi)ruumis kahe poole vahel, esindatakse kaht vastandlikku arvamust.

Tegevuse kirjeldus

Kinnitage ruumi ühele seinale silt "Nõustun" (või pilt ülespoole suunatud pöidlaga) ja vastasseinale "Ei nõustu" (või allapoole suunatud pöidla pilt). Paluge osalejatel seista ruumi keskel. Õpetaja loeb ette ühe lause (nt "Meie koolis ei ole kiusamine suur probleem") ja palub õpilastel liikuda ühele või teisele poole klassiruumi, vastavalt sellele, mil määral on nad väitega nõus või mitte. Kui igaüks on endale koha leidnud, palub ürituse läbiviija mõnel osalejal oma vaateid selgitada, valides eelkõige neid osalejaid, kes seisavad erinevates kohtades. Osalejatel palutakse oma seisukohti põhjendada. Olles kuulanud mõlema poole argumente, küsib läbiviija, kas keegi on oma arvamust muutnud ja sooviks kohta vahetada. Osalejad võivad liikuda vastavalt oma soovile. Sama protseduuri korratakse teiste väidetega.

Allikas: Mondo Maailmakool

4. Tuleviku töötuba: tulevikustsenaariumid ja lahendused

Mis see on?

Meil kõigil on oma arvamus nii tegelikkuse ja tuleviku suhtes kui ka selles, mis on tõenäoline või ebatõenäoline, soovitud või mittesoovitud. See, mida võime tulevikus saavutada, sõltub meie praegustest oskustest lahendusi leida. Siinne meetod võimaldab arutleda erinevate tulevikustsenaariumide ning nende võimalike lahenduste üle.

Tegevuse kirjeldus

1. **Teema valik.** Teemaks võivad olla näiteks kestliku arengu eesmärgid ning viisid, kuidas neid koolikeskkonnas saavutada; kohalikus omavalitsuses päevakajalised teemad; koolikiusamine ja selle võimalikud lahendused. Tutvustage osalejatele teemat ning valige vajadusel koos välja aruteluküsimused, mis tunduvad kõige olulisemad.
2. **Ajalehe pealkirjad.** Jaota õpilased gruppidesse ning palu neil välja mõelda uudiste pealkirju, mis võiksid aastal 2050 või 2100 meedias esineda. Igal grupil on pastakas ja märkmepaberid, millele kirjutadakiiresti nii palju pealkirju kui võimalik (üks pealkiri sedeli kohta). Alustuseks võib vestluse juhataja näidata

pealkirju erinevatest ajalehtedest selgitamaks, et uudiste pealkirjad peavad olema lühikesed ja informatiivsed.

3. **Arutelu tuleviku üle.** Joonista tahvlile või suurele paberile allolev tabel. Osalejad loevad oma pealkirjad üksteise järel ette ning vestluse juhataja asetab need graafikule vastavasse lahtrisse. Üheskoos peaksite jõudma otsusele, kas tegu on soovitud või mittesoovitud, tõenäolise või ebatõenäolise tulevikustsenaariumiga. Varu ülesande jaoks aega, kuna olulisim on tekkinud arutelu. Pealkirju on võimalik erinevalt analüüsida ning soovitud tulevikuväljavaated ei ole kõigi jaoks ühesugused.

Tõenäoline Soovitud	Ebatõenäoline Soovitud
Tõenäoline Mittesoovitud	Ebatõenäoline Mittesoovitud

4. **Lahenduste leidmine.** Pealkirjad, mis on asetatud lahtrisse "Tõenäoline & soovitud" ning "Ebatõenäoline & mittesoovitud" jäävad edasisest arutelust välja, kuna need esindavad asju, millele ei pea oma aega panustama. Tõenäoline ja soovitud saabub meie abitagi ning ebatõenäoline ja mittesoovitud ilmselt ei täitu, ükskõik kui palju pingutada. Seevastu kahe ülejäänud kategooria pealkirjad on huvipakkuvad. Soovitud, aga ebatõenäoline ei juhtu, kui me midagi ette ei võta; tõenäoline ja mittesoovitud võib aga aset leida, kui me koos seda ei takista. Vaadake pealkirjad üle ning valige neist tähtsaimad edasiseks aruteluks. Oluline on välja valida vaid ühe või üksikud pealkirjad. Seejärel palu gruppidel valitud küsimus(t)ele lahendusi leida.

Allikas: Mondo Maailmakool

5. Ülekooliline väitlusturniir

Mis see on?

Ülekooliline väitlusturniir on hea viis, kuidas kaasata suur hulk õpilasi tegevusse, mis suunab neid oma mõtteid võistluslikus vormis ning kindla struktuuri alusel avaldama. Turniir pakub võimaluse lahata koolis või kogukonnas olulisi teemasid, avades erinevaid vaatenurki.

Tegevuse kirjeldus

Väitlusvõistluse jaoks on tarvis välja valida väitlusformaadid. Näiteks on võimalik valida keskkoolide väitlusformaadid ning seda vajadusel lihtsustada. Igast klassist võiks osaleda üks või mitu kolmeliikmelist (liikmete arv sõltub väitlusformaadist) esindusvõistkonda. Olenevalt võistkondade arvust tuleks eelnevalt otsustada, millistel põhimõtetel võistkonnad üksteise vastu väitlema hakkavad. Üks võimalus on eelnevalt paika panna, kes kelle vastu millises voorus väitleb. Seda saab teha näiteks loosi alusel või vanuserühmade põhjal. Suuremad väitlusvõistlused järgivad jõupaarituse põhimõtet, kus edukamad tiimid lähevad teiste edukamate tiimidega vastamisi. Tuleks otsustada väitlusturniiri ajakava: kas turniir toimub ühel päeval või näiteks pikemal perioodil üks-kaks väitlusvoorüht päevas. Väitlusvõistlusele on vaja kohtunikke. Selleks võivad olla nii õpetajad, teised õpilased või kõrgekvaliteedilise võistluse puhul Eesti Väitlusseltsi kogenud väitluskohtunikud. Väitlusvõistlusele on tarvis valida ka teema.

Allikas: Eesti Väitlusselts

6. Avalik debatt

Mis see on?

Avalike debattide korraldamine võimaldab põhjalikumalt lahata koolis või kogukonnas olulisi teemasid, ilma et oleks vaja suurt hulka aktiivseid osalejaid. Meetod tekitab ruumi nii aruteluks kui ka teiste mõtete kuulamiseks ja analüüsimiseks.

Tegevuse kirjeldus

Paika tuleks panna debati eesmärk, sellest lähtuvalt teema, formaat (sh pikkus) ja osalejad. Debati juht (moderaator) peaks muu hulgas läbi mõtlema: kuidas püstitada debati alateemad; kuidas võimaldada kõigile osalejatele piisavalt aega kõnelemiseks; kas debatt on vastanduv või pigem ühiselt probleemi erinevaid tahke avav ja/või lahendusi otsiv; kas ja kuidas kaasatakse publikut. Vähem tähtis ei ole ka debati korralduslik pool: millal ja millisele publikule on debatt suunatud; kuidas publik debati kohta infot kuuleb ning mis motiveerib neid kohale tulema; milliseid vahendeid on debati läbiviimiseks tarvis (kas osalejad istuvad või seisavad püsti; kas on tarvis mikrofone jne) jms.

Näited praktikas

Valimisdebatt õpilasesinduse valimise eel erineb tavalisest väitlusest selle poolest, et iga kandidaat on eraldi osapool ning neid võib olla rohkem kui kaks, kuivõrd iga kandidaat peaks esindama omaenda seisukohti. Oluline on moderaatori olemasolu, kes suunaks debatti asjakohaste küsimustega ning hoiaks vajadusel osalejaid ohjes, samuti võiks debatt pigem keskenduda paarile-kolmele põhiküsimusele, sest vastasel juhul võib debatt laiali valguda ja muutuda raskesti jälgitavaks. Võitjat pole vaja eraldi valida, kuivõrd see peaks valimistulemustes kajastuma. Tegemist on kasuliku üritusega eriti siis, kui õpilasesindusse kandideerib rohkem õpilasi, kui saab osutada valituks, ning kandidaadid eristuvad üksteisest selgelt oma seisukohtade poolest.

Allikas: Eesti Väitlusselts

7. Kõnekoosolek

Mis see on?

Loomulikult arutab ühel või teisel teemal meist igaüks, kuid tihti jäävad need diskussioonid väga piiratud ringi. Kõnekoosoleku eesmärk on luua foorum, kus igaüks saab oma mõtteid laiemale ringile avaldada. Meetodi abil saab demonstreerida arvamuste paljusust ning tuua tähelepanu oskusele oma mõtteid teiste ees esitada. Samuti saab meetodi abil koguda õpilaste tagasisidet olulistel koolielu puudutavatel

teemadel, näidates muuhulgas, et õpilaste hääl on koolikeskkonna kujundamisel oluline element.

Tegevuse kirjeldus

Kõnekoosolek toimib läbikäidavas ja piisavalt avaras alas, näiteks suurem koridor või fuajee. Kõige rohkem kuulajaid leidub kindlasti pikematel vahetundidel. Seega tuleks paika panna aeg ja koht ning kõnekoosoleku fookus. Hea kõnekoosoleku tarbeks on mõistlik ette valmistuda minimaalselt kahel-kolmel kõnelejal, kelle kõnedest tõukuvalt võiks tekkida diskussioon ning kõnelemissoov ka kuulajates. Kokku tuleks leppida kõnede pikkus, nt 2–3 minutit. Esmalt ei pruugi õpilased olla ülemäära altid sõna võtma, mistõttu võib olla vaja neid julgustada ja motiveerida ja/või siduda erinevate ainealaste ülesannetega. Kõnekoosoleku eesmärk on võimaldada õpilastel (või ka teistel kooli töötajatel) oma mõtteid vabalt avaldada, kuid selle kõrval tasub kuulajatele ja kõnelejatele meelde tuletada, et ka sõnavabadusel on oma piirangud.

Vabamas vormis seisukohavõttudeks sobib hästi variant, mille puhul seatakse koolihoones mõnda rohkem käidavasse kohta üles kõneplatvorm, miks mitte kasutada kõnepukki, kus iga soovija saab vahetunnis vabalt valitud teemal sõna võtta. Seda võib korraldada kindla kestusega üritusena, näiteks üks päev või nädal, aga kõnepuldi võib püsti panna ka püsivana.

Allikas: Eesti Väitlusselts

8. Kooliülene kõnevõistlus

Mis see on?

Kooliülene kõnevõistlus tõstab lisaks argumenteeritusele ja põhjendatusele esile ka avaliku esinemise oskuse olulisust. Olenevalt võistluse jaoks valitud teemast või üritusega seotud tähtpäevadest, saab kõnede kaudu kutsuda õpilasi üles mõtestama enda ümbruskonda ning nägema nii selle häid külgi kui ka arenguvõimalusi.

Tegevuse kirjeldus

Sõltuvalt osalejate arvust ja profiilist tuleks valida kõneaeg, minimaalselt võiks olla kõnepikkus 3 minutit. Suurema ürituse puhul (näiteks kõnevõistlus tervele gümnaasiumiastmele, mitte vaid ühele klassile) tuleks kaaluda ette registreerimist. Kõnevõistluste reeglites tuleks otsustada, kas kõned on ettevalmistatud või improteemal (teema öeldakse kohapeal ning ettevalmistusaeg on lühike, näiteks enne eelmist kõnelejat antakse osalejale oma teema). Pikema ürituse puhul on võimalik teha mitu kõnevooru, näiteks ettevalmistatud ning improkõne voor. Paika tuleks panna žürii ning soovituslik on kokku leppida ka hindamiskriteeriumid – kas ja millisel määral on eesmärk hinnata kõnede sisu, retoorilisi oskusi, silmaringi vms. Hea mõte on võimalusel parimatele jagada auhindu.

Allikas: Eesti Väitlusselts

9. Kaasav eelarve koolis

Mis see on?

Koolide kaasav eelarve on ettevõtmine, kus kohalike omavalitsuste kaasava eelarvestamise eeskujul saavad õpilased välja töötada, arendada ja esitleda ideesid, mille vahel kooli kogukond valib kõige sobilikuma viisi eelarve kasutamiseks. Meetod on suurepärane viis, kuidas kaasata õpilasi kooli otsustusprotsessidesse ning kutsuda neid üles märkama puuduseid enda ümber ja otsima neile lahendusi. Protsessi toimimise eeldus on õpilaste suutlikkus nii probleemide tagamaid kui ka võimalikke lahendusi selgitada ja kaitsta.

Tegevuse kirjeldus

1. **Tutvustav töötuba.** Kuna keskmisel kooliõpilasel pole ilmselt ülemäära täpset ettekujutust kooli eelarvest või ka kaasava eelarvestamise protsessist, peaks kõigepealt selgitama protsessi erinevaid etappe. Töötoa käigus peaks koolipoolne esindaja esmalt andma ülevaate koolieelarve mahust, jaotumisest, struktuurist ning tsüklis. Võimalusel võiks kohaliku omavalitsuse esindaja jagada kaasava eelarvestamise kogemust teie kohalikus omavalitsuses.

Kaasava eelarvestamise protsessi aitavad õpilastele selgitada Korruptsioonivaba Eesti ja Eesti Koostöö Kogu tugimaterjalid.

- a. Korruptsioonivaba Eesti videoloeng demokraatiast, korruptsioonist, kodanikuaktiivsusest ning kaasavast eelarvestamisest. Kust see pärineb, miks, mida ja kus selle abil maailmas ning Eestis ära tehtud on.
 - b. Eesti Koostöö Kogu tutvustab videoloenguga õpilastele, mis on digiallkiri ning kuidas toimib e-hääletamine ja laiemalt, kuidas saab digivahendeid kasutades demokraatlikes protsessides kaasa lüüa.
2. **Ideekorje.** Kaasav eelarvestamine saab alguse õpilaste ideedest selle kohta, milliseid muutuseid nad koolikeskkonnas näha sooviksid. Ideekorje jooksul saavad õpilased välja pakkuda esmased ideed, mida koolis kaasava eelarvestamise raames teha võiks. Viimistlemata ideede saamine on kogemuse põhjal väga kasulik! Näiteks võib välja tulla nii mõnigi viga või probleem, millest õpilased pole kellelegi rääkinud ja mis on kergesti lahendatavad. Välja võib tulla ka ideid, mis on kaasava eelarvestamise jaoks liialt suured (näiteks basseini või uisuväljaku ehitamine) ning see annab võimaluse kohe õpilasi tagasisidestada, miks see kooli eelarvest välja jääb. Ideekorjel saavad õpilased juba moodustada grupid teatud idee arendamiseks või koguda mõtteid ja need järgmises etapis esitada. Ideede kogumiseks saab kasutada rakendusi nagu Mentimeter, Google Forms jne.
3. **Ideede arendamine.** Ideekorje järel võiks õpilastel olla 2–3 nädalat aega, et esialgsete mõtetega edasi tegeleda. Dupleerivad ideed saab omavahel liita või paluda neid erinevamaks muuta. Selles faasis peaksid õpilased otsustama, kes nende hulgast on idee eestvedaja. Esitamisele järgneb töö mentoritega ehk kooli töötajatega, kes aitavad puudusi kõrvaldada ning ka mittesobivaid ideid välja praakida. Faasi lõpuks peaksid õpilased ideed vormistama plakatiks, videoks või muuks kampaaniamaterjaliks ja laadima selle e-platvormile. Kogutud ideede tutvustamiseks võib korraldada eraldi ürituse või korraldada protsessi veebi teel. Õpilaste eesmärk peaks olema selgitada teistele enda valitud murekoha pakilisust ning leitud lahenduse tulemuslikkust.
4. **Hääletamine.** Pärast kampaaniaperioodi korraldatakse koolis hääletus, kasutades selleks kas veebilahendust või valimiskaste koolis. Valimiskastide korral tasub kaasata õpilastest vaatlejad, kelle terava pilgu all lugemine käib. Hääletustulemuste põhjal selgub või selguvad idee või ideed, mida ellu viima hakatakse.
5. **Mõtte elluviimine.** Et tagada mõtte realiseerumine, on vaja õpilasi teostamise käigus toetada. Esmalt tuleks uuesti läbi arutada töökorraldus ning määrata

vajadusel konkreetsemad rollid. Teiseks tuleks õpilastel koostada tegevuskava, mille põhjal mõtet ellu viima hakata – see tagab, et ülesanded on läbi mõeldud ja seatud on ajalised piirid. Pärast tegevuste läbiviimist peaks õpilasi suunama tegema oma töö põhjal kokkuvõtteid, et koguda sisendit järgmisteks kaasava eelarvestamise protsessideks. Juhtivas rollis peaksid protsessi käigus olema õpilased, kuid kooli eesmärk on pakkuda neile tuge oma mõtete rakendamisel.

Allikas: Korruptsioonivaba Eesti, Eesti Koostöö kogu

11. Õpilasesinduse valimised

Mis see on?

Kooliülestes õpilasesinduse valimiste eesmärk on valida kooli esindajate hulgast motiveeritud ja kompetentsed õpilased, kes esindavad oma kooli ja õpilaste huve, korraldavad üritusi ning aitavad kaasa koolielu parandamisele. Viies valimisi läbi avalikult tekib koolis võimalus läbi mängida hääletusolukorda ning pakkuda õpilastele kogemust esindaja valimisel.

Tegevuse kirjeldus

- 1) **Kandidaatide valik.** Esmalt tuleb leida inimesed, kes sooviksid õpilasesindaja rolli täita. Selle jaoks võib iga klass esitada inimese, kes nende hulgast õpilasesindusse kuuluda võiks, ent kandideerimine võib toimuda ka vabadel alustel.
- 2) **Valimiskampaania.** Valimiskampaania käigus peaks iga kandidaat sõnastama oma valimislubadused – mida soovib tema õpilasesindajana saavutada? Kooli töötajate või eelneva õpilasesinduse koosseisu kohustus on tagada, et kandidaatide sõnumid jõuavad kogu õpilaskonnani. Valimiskampaania võiks lõppeda kandidaatidevahelise debatiga, kus kõik kandidaadid oma mõtteid lähemalt tutvustada saavad. Olenevalt valitud formaadist saab kuulajaid kutsuda üles ka oma arvamust avaldama ja/või küsimusi esitama.
- 3) **Valimised.** Paika tuleks panna päev või nädal, millal on võimalik oma häält anda. Hääletust võib läbi viia nii veebis kui ka nii-öelda valimisjaoskondades. Viimane lahendus võimaldab kaasata ka õpilasi, kes esindajaks ei kandideerinud, või eelmisi õpilasesinduse liikmeid valimisvalvuritena. Hääletamise jaoks peaks

olemas olema hääletussedelid, kuhu on märgitud kõik kandidaadid. Samuti peaks kõigile tegema selgeks, kui mitme kandidaadi poolt on võimalik hääletada ning vajadusel eelnevalt selgitada ka teisi põhimõtteid, kui neid peaks olema. Hääletamisprotsess peaks olema salajane, häälte lugemisel peaks osalema ka mõni kooli töötaja.

- 4) **Tulemuste avalikustamine.** Pärast hääletusperioodi lõppu on aeg tulemused avalikustada! Pärast seda peaks toimuma ka kohtumine õpilasesinduse uue ja vana koosseisu vahel, et üheskoos läbi arutada õpilasesindajate kohustused, õpilasesinduse töökorraldus ning anda edasi ülesanded või ideed, mis eelmisel koosseisul pooleli või teostamata jäid.

Allikas: Eesti Õpilasesinduste Liit

12. Aruteluformaadid

Mis see on?

Alljärgnevalt on kirjeldatud lühemaid aruteluformaate, mida saab rakendada erisuguste teemade üle diskuteerimisel. Sobiva aruteluformaadi valimisel tuleb muuhulgas arvesse võtta osalejate arvu ning konkreetse diskussiooni eesmärgi. Välja toodud formaate saab kasutada väga erinevates olukordades, olgu selleks mõne koolikeskkonda puudutava probleemi jaoks lahenduste leidmine või näiteks kohtumine kohaliku omavalitsuse esindajaga.

1. **Ümarlaud ehk fookusgrupp.** Ümarlaul arutlevad omavahel kutsutud esinejad, kelleks on teemaga seotud erinevate sidusrühmade esindajad. Moderaator esitab küsimusi ja annab sõna ümarlaul olijatele ja ka publikule. Ümarlaura eesmärk on leida lahendusi või vähemalt kokku leppida järgmised sammud, millesse on kaasatud kõik sidusrühmade esindajad. Kuulajad on kaasatud läbi moderaatori, kes uurib publikult, kas ümarlaud on nende meelest õigel teel ja kas kõik sidusrühmad on piisavalt esindatud.
2. **Kuum tool.** Ekspert *versus* publik või publik *versus* paneel – struktureeritud ja modereeritud arutelu, kus on oma osa sissejuhatusel ja soojendusel ning lõpusõnal ja järeldustel. Moderaator juhatab sisse nii teema kui ka esineja ning selgitab publikule, kuidas märku anda, et kõnepulti küsimust esitama saada. „Kuumal toolil“ on keegi arvamusi liider või seisukoha esindaja, kõnepult on asetatud esineja vastu, st suunaga tema poole, ja puldi taha saavad publikus

olevad inimesed astuda ning oma küsimuse küsida. Arutelu lõpus teeb moderaator kokkuvõtte õhku jäänud küsimustest ja arutelul fookuses olnud teemadest.

3. **Akvaarium.** Arutelu alustuseks mõtlevad kõik publiku liikmed aruteluks valitud teemale, vastates enda jaoks küsimusele „Mida ma sellest teemast tean ja mis on minu seisukoht?“. Formaati toimib kõige paremini, kui teemal on rohkem kui kaks erinevat seisukohta. Pärast iseseisvat mõttetööd tutvustatakse seisukohti lühidalt. Sarnase seisukohaga inimesed kogunevad kokku ja valivad endi seast ühe esindaja. Erinevate seisukohtade esindajad tulevad lavale ja istuvad ringi (nemad on n-ö akvaariumis). Algab nn koosolek või nõupidamine, kus moderaatori juhtimisel antakse sõna kõigile akvaariumis olijaile, kes teemat oma vaatepunktidest arutavad. Vahepeal võib seisukohtade esindajaid akvaariumis ka vahetada ja esindajad võiksid saada oma grupiga ka vahepeal või vähemalt lõpus nõu pidada.
4. **Ümberpööratud paneel.** See formaat sobib juhul, kui on soov osalejaid väga aktiivselt arutellu kaasata, aga samal ajal soovitakse arutelu ekspertteadmistega täiendada. Formaadi puhul on arutelu jaoks kohale kutsutud esinejatega paneel, kuid erinevalt tavapärasest on nad kutsutud kuulama ja reageerima publiku ideedele (sh publikult küsimusi küsima). Esinejad reageerivad osalejate öeldud mõtetele/küsimustele, täiendavad ekspertteadmistega. Moderaatori ülesanne on jälgida, et tekiks hea vestlus publiku ja esinejate vahel, kuid et proaktiivne roll jääks publikule.

Allikas: Arvamusfestival